

Hoffmann Ferenc
(Paks, 1877-1946)

NÉMETNEK SZÜLETTEM, MAGYAR CSALÁD LETTEM

A Hoffmannok ősei Németországból, Hessenből származtak, és a Tolna megyei Györkönyben telepedtek le. Innen került evangélikus néptanítónak Paksra Ferenc édesapja, Hoffmann Péter. Ferenc az iskoláit Pakson, majd Bonyhádon, az evangélikus népiskolában, a gimnázium négy osztályát ugyanitt az evangélikus al gimnáziumban végezte. Tanítói oklevelet 1897. június 24-én kapott a soproni Evangélikus Tanítóképzőben.

Tanítói működését Kétyen (Tolna megye) kezdte, ahonnan „pályázat és a vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezése útján” a kátyi volt határőrvidéki községi iskolába került.

Egy soproni tanító, Steiger Gusztáv ugyanígy került a faluba. Hoffmann Ferenc 1900-ban kötött házasságot Steiger Gusztáv lányával, Emmával. Frigyükből négy gyermek született: Jolán (1901), Imre-Frigyes (1903, az ő gyermekei: Árpád-Emil, Tibor-Levente, Gyöngyi-Ilona-Mária), Géza-Gusztáv (1907) és Mária (1910).

Az első világháború idején, 1916 decemberéig Szabadkán szolgált. Több tanügyi cikke megjelent a soproni Evangélikus Népiskola című folyóiratban, a Néptanítók Lapjában, a Csajkás titeli hetilapban, az újvidéki Reggeli Újságban. E két utóbbi újság szépirodalmi alkotásait is közölte, egy ifjúsági színdarabját pedig az Iskolai ünnepeink. Tudósítója volt a Bácsmegyei Függetlenségnek. Működése egész ideje alatt végzett kántori szolgálatot. Több egyesület (titeli tanítói járás kör, temetkezési egyesület, a kátyi földműves egyesület, a kátyi polgári olvasókörnek, könyvtárosa a polgári kaszinónak. 1902-ben megalkototta a kátyi evangé-

A kátyi evangélikus férfi énekegyesület

A kátyi iskola

likus férfikart, és huszonöt évig a karmestere volt.

„Községi tanítói állásomba április 18-án letéve a hivatali esküt, léptem – írja családi krónikájában. – A szűk, alacsony, minden pedagógiai körülménytől távol eső 'terem' padjaiban kilencvenöt tanuló szorongott. A dobogóról elérhettem a plafont... de a hosszú, egyenes, derékszögben épített utcák megnyerték tetszésemet, úgy szinte a nagy szerb és a kis, de helyes új evangélikus templom is... idegenül hatott rám a község többségét alkotó szerb lakosság furcsa és szokatlan viseletével és nyelvével, melyet

nem értettem. A nők, főképp a fiatalja már akkor a párizsi divat szerint öltözködtek, de akkor is vasárnap a nyakukba akasztották arany dukátjaikat, láncra fűzve mutatva a gazdagságukat a Fő téren körbe fogódzva járták dudaszóra vagy tambura zenekarra a kólótáncot!

Dívott a feleségrablás, amikor a legény díszes hintójára felkapta szíve választottját – nagy ribillió, sivalkodás között. Persze házasság lett a kaland vége.”

„Tanulóim 80%-a német, 20%-a magyar és zsidó gyerekekből állt.” (1904-ben új község-házát építettek Kátyon, és új iskolát is.)

Hoffmann Ferenc nemcsak megemlékezik a világtörténelmi, országos és helyi eseményekről, hanem értelmezi is azokat: „1898. szeptember 10-én Genfben egy anarchista szíven szúrta Erzsébet királynét, kinek emlékezetét minden év nov. 19-én iskolai ünnepélyen tartottuk meg.

Bosznia s Hercegovina annektációja miatt csaknem kitört a háború Szerbiával, mely abba bele nem tudván törödni végre is Ferenc Ferdinánd s neje meggyilkolásával Szarajevóban 1914. június 28-án kirobbantotta a háborút.”

Hoffmann Ferenc leírja: „Az 1918/19. tanév kezdetén lépett életbe a magyar kormány új rendelete, mely szerint az állami iskolák tannyelve, mely eddig magyar volt, a tanulók többségének anyanyelve. E szerint a mi iskolánkban a német nyelv. Megállapítottam, hogy ez a tanítónak nehézséget okozott sok helyütt, mert teljesen kijött a gyakorlatból, illetve sok szakkifejezéssel nem volt tisztában.

A nemzetiségek körében örömet keltett ez a rendelet. Az engedékenység azonban későinek bizonyult. Megkezdődött a széthullás, a bomlás. A déli fronton megszalasztott katonaság lassú, majd tömeges hazatérése, a fegyelem felbomlása, Linder hadügy-miniszter végzetes jelmondata: „Nem akarok többé katonát látni!” – odavezetett a haza összeomlásához, melynek végére a trianoni békediktátum tett pontot.

Kátyon október 30-án erősen hallatszott a Szerémségbe érkező katonák puskaropogása, és délután már a mi Főutcánkon is ropogtak a puskák. Tanítani nem lehetett (alig néhány

tanuló járt iskolába). Furcsa érzés vett erőt rajtam. Mi lesz ennek a vége? Forradalom? Az. Jött a megdöbbenő hír gróf Tisza István volt miniszterelnök október 31-én történt meggyilkolásáról, az új Károlyi-kormány a köztársaság jegyében dolgozott, Belgrádba utazott fegyverszünetért könyörögni. Lealázás, területvesztés lett a vége.

A kátyi tantestület, 1926. október: Cveta Marjanski, Popovics Miloszava, Sztaity Mileva, Obsenicu Olga Angelina, Hoffmann Ferenc, Nikolics Julka, Szpencsics Iván igazgató, Szencsics Mara, Szlavo Popovics

A demarkációs vonalat D' Esperay francia tábornok Bátaszék–Baja–Szabadka felett húzta meg. Így esett meg, hogy az Újvidéken november 25-én megtartott szerb nagygyűlés kimondotta a Vajdaság megalakulását s Magyarországtól való elszakadását. A kátyi szerbek ezt nagy diadallal fogadták. Szerb lobogót tűztek ki, a községháza magyar és német felírását a sárba tiporták. Éjjelente a német házakra lövöldöztek. Telefon-távírda vonalakat megrongálták. Iskolám s lakásom ablakait több ízben is beverték.”

Ezek a történelmi események megváltoztatták Hoffmann Ferenc életét és tanítói-nevelői munkáját is.

Ezek a történelmi események megváltoztatták Hoffmann Ferenc életét és tanítói-nevelői munkáját is.

„Az új, szerb főszolgabíró hamarosan kiszállt a faluba, s a tanítókat is felszólította az eskü letételére. Mert – mint mondotta – aki azt nem teszi le, azt 24 óra leforgása alatt a határon átdobja.

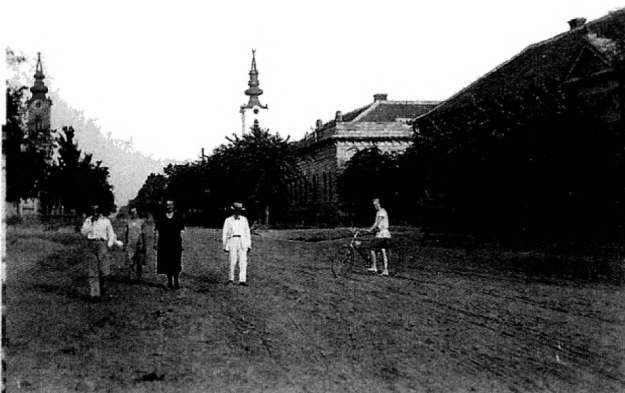
Mit volt mit tenni? Az előttem érthetetlen esküszöveget utánadünyögve (nem értettem szerbül egy szót sem!) felesküdtem.

Miután sem ezt, sem az aláírt szerb nyelvű jegyzőkönyvet még a jegyző sem akarta nekem megmagyarázni, hazamenve írásbeli beadványban kértem azt a főbírói hivataltól.

Ezen iratot azonban a jegyző (Városi Mihály) és a lelkész kérésére s tanácsára visszavontam, s így került el családom a kiutasítást, mely több tanügyi embert elért, így pl. a járási kör elnökét; a titeli polgári iskola igazgatóját stb. Ezután kezdetét vette a magyar állami iskola fokozatos elnyomása, gyengítése. A magyar ajkú és zsidó tanulókat átvette a szerb iskola, maradt csak tisztán a német létszám, így kb. 30 tanulót veszítettünk, s ezzel teljesen német iskolává vedlettünk át. Jött aztán a Pribicevics-féle rendelet: az összes iskolák államosítása. A külön magyar igazgatóság megszűnt, a kátyi, most már hét tanerős szerb állami iskola igazgatójává Nikolity János (volt közs. ig.) neveztetett ki.

A tankönyvekből a magyar nép történelmi része kitependő (áthúzandó). A történelmi és szemléltető képsorozatot, az ifj. könyvtárt át kellett adni, úgyszintén a természettani (fizikai) gyűjteményt is.

A magyar lobogó, a Himnusz táblája megsemmisítendő.

Kátyi utca az evangélikus és a szerb templommal.
Előterben a Hoffmann család, 1931

Az épület magyar felirata eltávolítandó.”

Hoffman Ferenc megörökített krónikájában egy epizódot is: „... nálunk épp a bucsui vendégek voltak jelen, midőn belép egy állig felfegyverzett komitácsi¹. Kérdi, ki itt az igazgató? Feleségem feleli, s rám mutat: ez.

Komitácsi: Azonnal menjen, és vegye le a címtáblát!

Én: Azt nem teszem, mert nem én tétetem oda, s az épület gazdája a községi bíró.

A komitácsi, miután a pohár bort megitta, elment, ismételve a parancsot.”

Másnap katonák szedték le a magyar feliratú táblát. „De mekkora volt a bosszúságuk,

midőn a tábla alatti, falra festett M. állami iskola felírás előtűnt. Bemeszelni sem tudták. Le kellett azt vakarni... A magyar gyerekeket nem tanították meg a magyar betűkre, csak a cirill és horvát abc-re! A szülők (már aki ráért!) tanították meg titokban a magyar olvasást.”

A tanügyi hatóságok megkövetelték a szerb államnyelv megtanulását, a kisebbségi tanítókat hathetes szerb nyelvtanfolyam elvégzésére kötelezték.

Hoffmann Ferenc tanfolyamának vezetője, Rasics, többször hangoztatja: „felejtsek el, hogy ez magyar ország volt, soha többé nem lesz az!”

Hoffmann Ferenc 1929-ben kapott először útlevelet és kiutazási engedélyt 6 napra Imre fia esküvője alkalmából.

„Először léptem át a „trianoni határt” Kelebiánál – írja. – A határon lassított a vonat, az országúton sorompó. A vonatra felugrottak a magyar csendőrök. Magyarul köszönnek, és elkérik az útleveleket. A kis határállomás virágágyásán magyar lobogó leng.”

A kátyi néptanító a családjával – már nyugdíjasként – Újvidékre költözött. „Nagycsü-törtökön Horthy kiadta a parancsot: Előre déli ezeréves határainkig! Megkezdődött Bácska és Baranya, a Muravidék felszabadítása. Negyednapra Húsvét vasárnapján d. u. ½6-kor nagy örömrivalgás közt bevonult a magyar hadsereg Újvidékre is! Ám az örömből ürmöcseppek jöttek. Éjjel a partizánok-csetnikek alattomos utcai csatát kezdték, melynek sok honvéd s magyaron felül, ők itták meg a levét.

Három éjjeli csata után vérbe fojtották a mozgalmat a honvédek. A város képe rövidesen magyar világot mutatott – a cirill betűs cégek mind magyarrá alakultak át. A Főteret „díszítő” M. O-t fenyegető Miletics-szobrot² eltávolították.

Magyar pénz, magyar közigazgatás életet teremtett...

¹ Komitácsi: Az osztrák–magyar hadsereg ellen harcoló szerb, horvát v. bosnyák felkelő az első világháborúban.

² M.O-t = Magyarországot. A királyi Jugoszlávia idején Újvidék főterére Miletics szerb politikus szobrot állítottak, Észak – Magyarországot – felé fordulva, fenyegetően fölemelt ököllel.

Jött aztán a rendkívüli, 22–25 fokos hideg januárban, 1942-ben a hírhedt razzia, melyen a szerb lázadás bosszújaképp a városban és környékén sok-sok szerbet és a városban zsidókat tömegesen kivégeztek minden tárgyalás nélkül. Emiatt csak nőtt a nevezettek alattomos elkeseredése a magyarok ellen. Maguk a magyarok, illetékes körök is, elítélték ezen eljárást, s azt be is szüntették. Több kátyi ismerősünk s volt tanítványom is az áldozatok közt volt. Tilos volt még az utcára is kimenni.”

Hoffmann Ferenc 1945. október 18-án Pakson zárta le a családi krónikát.

II.

A KÁTYI VÖRSZÁRTERVEZÉSI KÖZSÉGI

ISKOLÁNÁL 1898. ápr. 18 – 1907. aug. 31. ig.

az Odautazásom. Első állomás helyemről ápr. 16-án buszra vettem, elindultam az Tomoret-leuszigbe Kring Gy. kocsiján először Tolnába, ahol megijelekedtem ovóné születésül. Vasárnap éjjel omnibusz vit a hajdállomásra, hogy vizitátion érjem el Nyirvidéket. Ot órákor szálltam be a termsz gázóvra elhagyva Tolnáat. A buszjelzői ábrájára beu gyorsan haladt hajónk Baja felé, hol megcsodáltam a szép városi kihidat. Lejjebb a hosnan elterülő Mohács város-sa tünt fel számos templomával, s csi-állomásával. Történelmi hely (1526.) Budaén s a szebben, szeptember 2-án Kis Kö-szeg után Apatin tünt fel. Ditré a Dra-na kanyargó mellékágain át a Draim-torokhoz értünk. Tíz óra a jobb parton váltakozó dombsorok, horvát faluk is vá-ras (Vukovar) feltik változatosabbá s már végelen hosszúraak tetőz sítal. úgy, hogy mikor a távolban feltűnt a tölök vára s tornyai, én abból a kitérő

„1941 ápr. 12-én (0 óra 20') egy irtózatos robbanás, és a közúti <Tomislav> híd már csak rom! Elöl [Steiger] Róbert és Apa, ki a hidat siratja, mert nem mehet át Péterváradra” (Hoffmann Mária följegyzése a kép hátulján)